

RECENZIE

DEDIJER, Vladimir. *SARAJEVO 1914*. Beograd : Knjige Obradović, 2014, 1148 s., literatúra, fotogr. príloha, menný register. ISBN 978-86-84441-22-7.

Prvá verzia rozsiahlej Dedijerovej monografie vyšla v roku 1966 trochu oneskorene k 50. výročiu sarajevského atentátu; jej slovenský preklad vydalo nakladateľstvo Epoque v roku 1969 (659 strán).¹ Druhé srbské rozšírené vydanie vyšlo v roku 1978 a teraz – k stému výročiu sarajevského atentátu vydalo v roku 2014 belehradské vydavateľstvo Knjige Obradović už tretie, opäť rozšírené a doplnené vydanie tejto asi najznámejšej a aj najpodrobnejšej knihy o sarajevskom atentáte, jeho aktéroch a dozvukoch. To samotné svedčí o tom, že si Dedijerova kniha aj po polstoročí zachovala svoje renomé a patrí k základným dielam o udalostiach, ktoré sú nerozlučne spojené so začiatkom prvej svetovej vojny. A toto konštatovanie platí aj v tom prípade, ak hneď upozorníme, že ani Dedijerovi sa nepodarilo všetky záhady okolo osudových udalostí v júni 1914 v Bosne vysvetliť a v niektorých detailoch sa aj on mýlil, resp. nebol presný (napríklad pri charakterizovaní Verhovského ako tajomníka, zástupcu, resp. pomocníka Artamonova – strany 526, 530 – 531 v slovenskom vydaní) a že sa ešte stále objavujú aj nové dokumenty, ktoré Dedijer nemohol za svojho života spracovať.² Ide napríklad o svedectvá Artamonovho syna Nikolaja, majora Aca Blagojevića, Verhovského denník, niektoré novo sprístupnené písomnosti z ruských archívov a ďalšie dokumenty.

Sarajevský atentát už od 28. júna 1914 pútal obrovskú a sústavnú pozornosť politikov, historikov, vojakov, právnikov i publicistov, pretože zodpovednosť za atentát je úzko spojená aj so zodpovednosťou za rozpútanie prvej svetovej vojny, čo je stále ešte aj po sto rokoch jednou z najzložitejších otázok novších svetových dejín. Ako konštatoval autor „*ani jedna politická vražda v novších dejinách nemala také ďalekosiahle okamžité následky ako zavraždenie arcikniežaťa Františka Ferdinanda v Sarajeve 28. júna 1914*“.³ Nasledoval vojnový konflikt, počas ktorého zomrelo, za ťažkých múk a po nesmiernom telesnom aj duševnom utrpení, najmenej 20 miliónov vojakov a civilistov. Vojna, ktorá však nevznikla ako následok atentátu, ale viedli k nej hlboké politicko-ekonomické rozpory medzi veľmocami, rozpútala veľké spoločenské otrasy, spôsobila zánik štyroch veľkých ríš, jej výsledky napomohli vznik nových štátov a táto vojna napokon aj otvorila dvere dvom diktatúram, ktoré katastrofálnym spôsobom poznačili tragické 20. storočie – bolševizmu a fašizmu. Nanešťastie sa téma zodpovednosti za rozpútanie prvej svetovej vojny opakovane politizovala. Stalo sa tak napríklad v rokoch druhej svetovej vojny a aj počas balkánskej krízy koncom 20. storočia, keď sa ako huby po daždi vyrojili opäť desiatky kníh a štúdií, ktoré sa usilovali zvaliť vinu za rozpútanie prvej svetovej vojny na Srbsko a Rusko.⁴

Dedijer (1914 – 1990) vyštudoval právo a potom sa dal na novinársku dráhu. Ako žurnalista pôsobil pred druhou svetovou vojnou v Londýne a v Gdansku, písal o udalostiach v Španielsku a Poľsku. Ako pätnásťročný navštívil aj Československo

¹ DEDIJER, Vladimir. *Sarajevo 1914*. Bratislava : Epoque, 1969. Kniha vyšla pôvodne v belehradskom vydavateľstve Prosveta v roku 1966 a do slovenčiny ju preložili Elena Čierna a Ján Sirácky.

² MAKAROV, Igor. *Výstrely v Sarajevo. Kto načas Bolšuju vojnu?* Moskva : Algoritm, 2014.

³ DEDIJER, ref. 1, s. 15.

⁴ O tom podrobnejšie napríklad ŠEMJAKIN, A. L. Balkanskije vospominanija Vasilija Štrandmana. In *Rodina* 2014, č. 8, s. 19-23.

a Vysoké Tatry. To všetko bola pre Dedijera vynikajúca príprava, ktorá ovplyvnila aj jeho životné osudy a celú ďalšiu profesionálnu dráhu. Pracoval tiež ako prekladateľ z angličtiny. Ešte v predvojnových rokoch skrýval vo svojom byte v luxusnej belehradskej štvrti Dedinje istého Josipa Broza... Je preto zákonité, že v rokoch druhej svetovej vojny sa ako vlastenec zapojil do odboja a po čase sa stal partizánskym veliteľom a blízkym spolupracovníkom Josipa Broza-Tita. Dedijerovu prvú manželku, lekárku Olgu, zabila tá istá nemecká bomba, pri ktorej bol Tito 9. júna 1943 ťažko zranený.⁵ Potom bol čoskoro dvakrát ranený aj Dedijer a v dôsledku toho oslepol na jedno oko. Následne ho povýšili na plukovníka a poslali na liečenie do Neapola a Káhiry. Na Titovu základňu na ostrove Vis sa vrátil v roku 1944.

Po vojne sa Dedijer venoval historickým výskumom, pričom písal ako o prvej, tak aj o druhej svetovej vojne, predovšetkým o národnooslobodzovacom boji národov Juhoslávie. Prednášal aj na univerzitách vo Veľkej Británii, USA a v škandinávskych krajinách. Ale ešte predtým, ako došlo v roku 1955 k urovnaniu konfliktu Tita s novým sovietskym vedením, Dedijera, ktorý bol členom Zväzu komunistov Juhoslávie, z radov komunistickej strany vylúčili. Mal totiž vždy povahu rebela. Dokonca ho postavili aj pred súd a odsúdili na šesť mesiacov väzenia za nepriateľskú propagandu proti Juhoslávii. Potom odišiel do Veľkej Británie a USA. Ani tam mu jeho osobné vlastnosti nedožičili pokojnú prácu v oblasti historických výskumov (partizánska vojna v Juhoslávii) a keď sa zapojil do Russellovho tribunálu, ktorý sa zaoberal americkou vojnou vo Vietname, po vycestovaní z USA mu istý čas odopierali opätovný vstup do krajiny.

Okrem Sarajeva a partizánskej vojny sa Dedijer zaoberal v niekoľkých knihách aj Titovou biografiou a za významný dvojdielny Titov životopis (1980, 1981) dostal aj značný, vyše polmiliónový honorár v dolároch, ktorý venoval ako základinu dobročinným nadáciám. Významným Dedijerovým činom bolo (spolu s Karlom Jaspersom, Juliusom Augustom kardinálom Döpfnerom a Rusom Melnikovom) aj založenie *Inštitútu pre výskum dejín nacionálneho socializmu* v Západnom Berlíne.⁶ Dedijer zomrel v Rhinebecku (USA) v roku 1990 a želel si byť pochovaný vedľa svojich synov Borivoja a Branimira v Ľubľane, hlavnom meste Slovinska. Jeho životné osudy akoby charakterizoval jeho výrok zo šesťdesiatych rokov: „*Je ťažké byť Srbom, ale aké krásne!*“⁷

Pokiaľ ide o jeho monografiu o Sarajeve, veľmi dôkladne sa na ňu pripravoval. Viac ako desať rokov sa venoval výskumu v rôznych archívoch a knižniciach a dostal sa aj k dovtedy neznámym dokumentom. O rozsahu jeho výskumu svedčí aj to, že poznámkový aparát vo vydaní Dedijerovho Sarajeva z roku 2014 má 142 strán (s. 835 – 977); v slovenskom vydaní z roku 1969 boli poznámky na 72 stranách (s. 551 – 623) – to zároveň ukazuje rozsah rozšírenia a aj početné doplnky v treťom vydaní Dedijerovej knihy. Napriek tomu ani jeho monografia nebola a nie je posledným slovom pri skúmaní týchto zložitých problémov a ani jeho dielo nie je bez nedostatkov a chybičiek ako faktografických, tak aj interpretačných. To však veľký význam jeho obsiahlej monografie ani dnes, po viacerých desaťročiach, neznižuje.

V Dedijerovej knihe sú okrem analýz politického vývoja na Balkáne a vzťahov Srbska

⁵ Do sovietskej kampane proti Titovi sa po rozchode Stalina a Tita v roku 1948 zapojil na pokyn sovietskeho diktátora aj „spisovateľ“ - propagandista Rovinskij. Ten pod pseudonymom Orest Maľcev napísal román *Juhoslovanská tragédia*, v ktorom tvrdil, že Olga bola agentkou gestapa. V skutočnosti bol však autorom masovo vydané knihy Vladimír Gurevič. Online: <http://www.ljpoisk.ru/archive/3270692.html>.

⁶ Vladimir Dedijer. In *Der Spiegel*, 1969, č. 3.

⁷ BINDER, David. Vladimir Dedijer, Tito Biographer And Partisan Fighter, Dies. In *The New York Times*, December 4, 1990.

a Rakúsko-Uhorska vykreslené aj portréty viacerých aktérov spojených so sarajevskými vraždami, tejto závažnej historickej udalosti – následníka trónu Františka Ferdinanda d'Este, plukovníka Dragutina Dimitrijeviča, Gavrila Principa a mnohých ďalších. Nevedno, či je pravda to, čo o Dedijerovi napísal časopis *Der Spiegel*: ako malé dieťa vraj sedel na kolenách plukovníka Dragutina Dimitrijeviča – Apisa, ktorého pôsobením, spojením s atentátnikmi a aj jeho tragickým osudom sa neskôr ako vedec zaoberal. Možno aj tento osobný vzťah, aj keď si Dedijer toto celkom iste nemohol pamätať, ho neskôr priviedli k vážnemu záujmu o sarajevský atentát a osudy Dimitreviča. Vo svojom diele o atentáte sa nemohol vyhnúť ani nekorektnému súdnemu procesu v Solúne v roku 1917 a napokon tragickému záveru života Dimitrijeviča pred popravčou čatou.

V dňoch 20. marca – 9. júna 1917 súdili v Solúne, kde bol vtedy Hlavný štáb srbskej armády bojujúcej na macedónskom fronte,⁸ príslušníkom tajnej srbskej organizácie „*Zjednotenie alebo smrť*“, známej aj pod názvom „*Čierna ruka*“, ktorej členovia stáli – spolu s členmi organizácie „*Mladá Bosna*“ – za atentátom na rakúsko-uhorského následníka trónu Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželku Žofiu Chotkovú, vojvodkyňu z Hohenbergu. Proces sa konal z dôvodu obvinenia plukovníka generálneho štábu Dragutina Dimitrijeviča, ktorého zatkli 28. decembra 1916,⁹ z prípravy atentátu na srbského následníka trónu princa-regenta Alexandra I. Karadjordjeviča. Atentát sa mal údajne odohrať pri Ostrove 11. septembra 1916 o sedemnástej hodine, keď sa Alexander vracal z frontu. Hoci sa Dimitrijevičovi žiadna účasť na pokuse o atentát nedokázala, jeho spoločník Rade Malobabić ho po mučení srbskou políciou z jeho prípravy obvinil, aj keď si tým sám pripravil aj vlastnú tragédiu. Na konci zinscenovaného súdneho konania boli prísne rozsudky a následná poprava troch obvinených: Dimitrijeviča, majora delostrelectva Ljubomira Vuloviča¹⁰ a rakúsko-uhorského občana, ktorý sa ako dobrovoľník prihlásil do srbskej armády, Rade Malobabića.¹¹ Spolu s nimi 5. júna odsúdili ešte Milovana Milovanovića, Radoje Lazića, Čedomira Popovića, Kostu Tucakovića, Velimira Vemića a Bogdana Radenkovića. Vyšší vojenský súd čiastočne rozsudky zmenil a regent Alexander niektorých odsúdených omilostil.¹²

Veľké podozrenie a najrôznejšie dohady u súčasníkov vyvolávali okolnosti procesu, ktorý prebiehal tajne za zatvorenými dverami bez prístupu verejnosti. Na súde sa

⁸ Po sérii porážok v októbri a novembri 1915 sa srbská armáda vydala na ťažký ústup cez albánske hory k moru. Len necelým 100 tisíc srbským vojakom a niekoľkým tisíckam českých a slovenských zajatcov a dobrovoľníkov sa podarilo dostať k moru, kde ich spojenci nalodili a previezli na ostrov Korfu. Tam sa Srbi a českí a slovenskí príslušníci po čase znovu sformovali a zapojili do bojov na macedónskom fronte, resp. odišli do Odesy a Francúzska.

⁹ Plukovník srbského generálneho štábu Dragutin Dimitrević (1877 – 1917) bol v roku 1903 jedným zo strojcov atentátu na kráľa Alexandra Obrenovića a jeho manželku Dragu. Ako uvádza Ottův slovník naučný „*jeho nezkrotný temperament vedl ho 1911 k osnování tajné organizace, 'Ujedinjenje ili Smrt'. Za světové války, v níž byl náměstkem náčelníka štábu III. armády, se ocitl v podezření, že zosnoval atentát na vladaře Aleksandra (1916)*. In Ottův slovník naučný nové doby. Dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému, II/1, Praha : J. Otto, 1932, s. 121. Organizácia, ktorú premenovali Rakúšaniam na Čiernu ruku, vznikla vlastne ako protest proti oficiálnej politike srbskej vlády, ktorá odmietla podporovať terorizmus v Macedónsku, patriaceho vtedy ešte pod tureckú zvrchovanosť. Tamže, I/2, Praha : J. Otto, 1931, s. 1031.

¹⁰ Ljubomir Vulović (1876 – 1917), major delostrelectva. Súdili ho spolu s Dimitrijevičom a Malobabičom a popravili pri Solúne 26. júna 1917.

¹¹ Rade Malobabić (1881 – 1917), vo vlastizradnom procese v Záhrebe ho v roku 1909 odsúdili na 5 rokov väzenia, ale už v roku 1910 sa dostal na slobodu. V roku 1911 ho pre Dimitrijeviča naverboval major Dimitrij Pavlović. Súdili ho spolu s Dimitrijevičom a Vulovićom a spolu s nimi aj popravili pri Solúne 26. júna 1917.

¹² DEDIJER, ref. 1, s. 492-493.

nevedli stenografické záznamy, rozhodnutia sa neprijímali v dôsledku argumentov a protiargumentov obžaloby a obhajoby, ale pod priamym nátlakom srbského vedenia.¹³ Tieto fakty viedli už súčasníkov a aj prvých historikov, politikov a publicistov, ktorí sa solúnskym procesom zaoberali, k podozreniam, že išlo o zmanipulovaný proces, pri ktorom boli porušené všetky zásady pre objektívne súdne konanie a už v prvej polovici 20. rokov sa v kritických poznámkach o procese objavili prvé požiadavky na jeho revíziu. Napríklad Robert William Seton-Watson už v roku 1925 a znovu v roku 1930 napísal, že „solúnska aféra (tak jako sarajevská vražda, s níž ji spojuje neblahá postava 'Apisova') zůstanou navždycky skvrnou na jihoslovanském sjednocovacím hnutí“.¹⁴

Dedijer sa solúnskym procesom zaoberal z hľadiska informácií, ktoré Dimitrijevič poskytol pri vypočúvaní, a aj svojimi osobnými listami predsedovi súdu, regentovi Alexandrovi a kráľovi Petrovi I (s. 672–677, 687–689). Tajná správa s obsahom Apisových výpovedí o sarajevskom atentáte bola zo súdnych spisov vyňatá. Mal ju vo svojom trezore regent Alexander I. až do svojho zavraždenia v Marseille v roku 1934, potom bola v juhoslovanskom štátnom archíve. Tam ju našli nacistické okupačné orgány v roku 1941 a odviezli do Nemecka. Materiál sa vrátil do Juhoslávie po skončení druhej svetovej vojny a prvýkrát ho publikovali v roku 1953 po obnovení solúnskeho procesu s Dimitrijevičom a spol. Najvyšším súdom Srbskej republiky.¹⁵ Z podnetu vtedajšieho juhoslovanského ministra vnútra Alexandra Rankoviča¹⁶ došlo vtedy k revízii solúnskeho súdneho konania, v rámci ktorej Dimitrijeviča a jeho druhov rehabilitovali.¹⁷ Dimitrijevič až do konca tvrdil, že je nevinný a neusiloval sa o život regenta Alexandra I., naopak, on ho dostal „hore“. Alexander bol totiž až druhým synom kráľa Petra I.; prvým bol Djordje, ktorý mal byť regentom, ale vplyvom Dimitrijeviča ho kráľ Peter I. odsunul na vedľajšiu koľaj a regentom sa stal jeho druhorodený syn Alexander.¹⁸

Najnovšie – posmrtné vydanie Dedijerovej práce bude ešte dlho základným dielom pre každého historika, ktorý sa bude sarajevským atentátom, začiatkom prvej svetovej vojny a aj solúnskym procesom v roku 1917 zaoberať. Ani do našej súčasnosti sa nepotvrdili rôzne konšpiračné teórie a fantastické hypotézy o zapojení tajných služieb Ruska, Francúzska a Veľkej Británie, ani dohady o účasti niektorých dvorských a politických kruhov v Belehrade, vo Viedni, Budapešti ani v Berlíne, ani boľševikov, slobodomurárov atď. do atentátu, hoci všetky vymenované miesta alebo zložky, či aspoň niektorí ich príslušníci, mohli mať celkom dobré dôvody pre odstránenie rakúsko-uhorského následníka trónu. Napriek rozsiahlym propagandistickým kampaniam rakúskej, maďarskej a nemeckej

¹³ PISAREV, Jurij Alexejevič. Rossijskaja kontrazvedka i tajnaja serbskaja organizacija „Čornaja ruka“. In *Novaja i novejšaja istorija*, 1993, č. 1, s. 23-35, 24.

¹⁴ SETON-WATSON, Robert William. *Sarajevo. Studie o vzniku Veliké války*. In *Z války a revoluce. Sběrka pamětí, studií a dokumentů, svazek druhý* (red. Jaroslav Werstadt). Praha : Melantrich, 1930, s. 13, 154, 157.

¹⁵ MAKAROV, ref. 2, s. 121.

¹⁶ Generálplukovník Alexander Ranković (1909–1983), juhoslovanský politik srbského pôvodu, zastával rôzne štátne a stranícke funkcie, v rokoch 1946–1953 bol ministrom vnútra. V roku 1966 ho zbavili funkcie a vylúčili zo Zväzu komunistov Juhoslávie.

¹⁷ ŽIVANOVIĆ, Milan. *Solunski proces 1917*. Beograd 1955, McKENZIE, David. *Apis. The Congenial Conspirator. The Life of Colonel Dragutin T. Dimitrijevič*. New York: Columbia University Press, 1989. ISBN 0-88033-162-3. MAKAROV, ref. 2, s. 99, 120-121.

¹⁸ Dimitrijevič údajne pripravoval Djordjeho otrávenie. Podľa Dedijera však Djordjeho odsunuli do pozadia nie na základe Dimitrijevičových intríg, ale po tom, ako zomrel Djordjeho sluha Kolaković, ktorého údajne Djordje kopol do brucha. Djordje sám poslal potom srbskému premiérovi Stojanovi Novakovićovi 25. marca 1909 list, v ktorom sa zriekol svojich práv na trón. DEDIJER, ref. 1, s. 471.

tlače sa dodnes ničím nepotvrdilo, že srbská vláda bola zapojená do organizovania atentátu a ani to, že by mala nejaké podrobné informácie o ňom. Z toho hľadiska bolo vážnou politickou, taktickou aj psychologickou chybou, že srbský premiér Nikola Pašić a jeho vláda dlho mlčali, a to nielen v rokoch 1914 – 1918, ale dokonca aj v dvadsiatych rokoch, keď sa objavili rôzne nepodložené tvrdenia aj z radov niektorých bývalých srbských politikov (Ljuba Jovanović). Svojho času to už Robert Seton-Watson výstižne charakterizoval, keď napísal, že „*zdá se, že není podobného příkladu v dějinách vlády, která byvši obžalována z těžkých zločinů, tvrdošijně mlčí po jedenáct let přes všechny výzvy přátel i nepřátel a prostě dává šňupku veřejnému mínění vzdělaného světa*“.¹⁹ Pašić sa obmedzil len na vyhlásenie pred svojimi spolustraníkmi, že ak Jovanović tvrdí, že vláda o pripravách atentátu vedela, tak klame. A to bolo z hľadiska medzinárodnej verejnosti a verejnej mienky naozaj málo.

Dedijerov hlavný záver, že atentátnici neboli napojení ani na srbské oficiálne miesta, ani neboli len slepým nástrojom srbskej tajnej organizácie *Zjednotenie alebo smrť*, hoci tá ich zásobila zbraňami a pumami a aj vycvičila (major Vojislav Tankosić), ale ich pohnútky pre tento krvavý a z hľadiska dneška aj odsúdeniahodný teroristický čin vychádzali z dobového kontextu a z revolučných snáh bosenskej mládeže, usilujúcej sa o juhoslovanskú jednotu, si stále zachováva svoju platnosť a už sotva bude niekedy radikálne opravený. Je však veľká škoda, že toto vydanie Dedijerovej monografie dopĺňajú veľmi nekvalitné fotografické prílohy (s. 1005 – 1111). V treťom vydaní Dedijerovej monografie sa však už s konečnou platnosťou spresňuje totožnosť zatýkaného v deň atentátu v Sarajeve, ktorého staršie práce označovali raz za Gavrila Principa a raz za Nedeljka Čabrinovića. V skutočnosti je na známej fotografii uchovávaná v múzeu v Sarajeve zatknutie Ferdinanda Vera, Principovho známeho (s. 1008).

Ferdinand Vrabel

SIDOR, Karol. *VATIKÁNSKY DENNÍK III. (1. JANUÁR 1942 – 27. OKTÓBER 1942)*. Martin : Matica slovenská, 2015, 333 s. ISBN 978-80-8128-155-6.

Po troch zväzkoch denníkov Karola Sidora z dielne Ústavu pamäti národa prebrala štafetu vo vydávaní písomnej pozostalosti tohto slovenského politika Matica slovenská, ktorá roku 2015 uviedla na knižný trh štvrtý diel denníkov. Po období zachytávajúcom roky 1930 – 1939 (I. diel); období od 17. júna 1939 do 11. júla 1940 (II. diel) a období od 12. júla 1940 do 31. decembra 1941 (III. diel) sa k čitateľovi dostávajú Sidorove zápisky a autentické dobové komentáre k jednej z najklúčovejších etáp vnútorného vývoja slovenského štátu.

Denníky sú ako prameň súkromnej povahy prirodzene len subjektívnym súhrnom faktov minulosti. Vydanie „nových“ Sidorových zápiskov možno napriek tomu označiť za záslužný počin. Nielen preto, že edované pramene majú nadčasovú hodnotu, ale hlavne z dôvodu Sidorovho bezškrupulózneho vyjadrovacieho štýlu, ktorý neošacuje do diplomatických formuliek. K. Sidor je priamy, nekompromisný, píše to, čo si aj skutočne myslí, rozdáva jedovaté poznámky na všetky strany, dokonca boxuje i do vlastných partajných kolegov. Text denníkov musí kriticky uvažujúcemu čitateľovi nabúrať predstavu o priam rozprávkovom súboji „dobrých konzervatívco“ a „zlých radikálov“ v štruktúrach Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (ak takú predstavu náhodou mal). K. Sidor na konkrétnych príkladoch poukazuje na fakt, že za fasádou národne, kresťanský

¹⁹ SETON-WATSON, ref. 14, s. 158.

a sociálne sa tváriacej politiky sa skrýva rumovisko, kde vládne len zákon silnejšieho a taktnosť, kolegiálnosť a tímovosť tam nemajú miesto. Inými slovami, politiku (a to i v rámci jednej strany!) prezentuje v jej skutočnej podobe ako zápas o vplyv pretkaný osobnou linkou, kamaráctvami a nepriateľstvami, od ktorého vedie priama cesta ku zdrojom, či na rovinu povedané – ku korytu s kapitálom. Sidorova evidentná frustrácia, ktorú si v denníkoch vybiha, je o to dôraznejšia, že po 14. marci 1939 bol ako *persona non grata* pre Nemcov navzdory všetkým predpokladom vyšvihnutý sa do najvyšších vládnych funkcií od domácej politiky odstrihnutý a odposlaný do politického „vyhnanstva“, do služieb vyslanca Slovenskej republiky pri Svätej stolici. Vynútené odpojenie z domáceho diania si vybralo svoju daň na Sidorovom hyperkriticizme vo vzťahu k niektorým osobám z jeho niekdajšieho okruhu, ktorý sa nedá prehliadnuť.

K. Sidor, poznačený vlastnými sklamaniami z politiky a z ľudí, vyfarbuje profily niektorých ľudáckych politikov vskutku bez zábran. Prezidenta Jozefa Tisa reflektuje ako kariérneho oportunistu bez skutočného vlastného názoru, ktorý len „ohýba chrbát“ tak, aby si udržal funkciu a pre ktorého bola politika vždy prvoradejšia než kňazské poslanie. Minister vnútra a hlavný veliteľ Hlinkovej gardy Alexander Mach si to spoločne s J. Tisom od K. Sidora „vyžiera“ najviac. K. Sidor o ňom píše ako o „zlom človeku“, ako o prízemnom a kriklúnskom amatérovi, ktorý na vysoké štátne posty odborne ani ľudsky nedorástol. V podobnom duchu sa autor denníkov vyjadruje o ďalších viac či menej známych postavách z vtedajšej politiky. Za najdôležitejší prínos týchto komentárov, hraničiacich s invektívami, sa dá považovať fakt, že Sidor príkladne vyvrátil mýtus o pevnej štruktúre tzv. konzervatívneho a radikálneho krídla HSL'S, poukázal na hlboké osobné a ľudské rozpory v ľudovej strane, doslova klanové praktiky jej fungovania, pre verejnosť neviditeľné zákulisné intrigy a slepé prahnutie ľudákov po moci nie ako po prostriedku, ale cieľi samom osebe.

Popri všedných dňoch, vykresľujúcich každodenný život vyslanca a jeho najbližších, rámcovaný pracovným vyťažením, malými výletmi do okolia Ríma, cestami do Bratislavy a spoločnými posedeniami v kruhu krajanskej komunity, K. Sidor venuje pomerný priestor aj „veľkým“ udalostiam roku 1942. Pre historika je cenné, že K. Sidor sa vyjadruje i na margo udalosti „číslo jeden“ – ku riešeniu židovskej otázky na Slovensku. Židov sa obzvlášť nezastáva, skôr pomyslene krúti hlavou nad technickou nemožnosťou, ako mu to oznámil Konštantín Čulen 9. marca 1942, všetkých slovenských Židov „kolonizovať do Galície“ (rozumej deportovať do oblasti Haliče). K. Sidor pomerne detailne píše o okolnostiach (ne)reagovania slovenskej vlády na nótu vatikánskeho štátneho sekretariátu zo 14. marca 1942, ktorá deklarovala úzkostlivé znepokojenie nad pripravovanými transportmi do okupovaného Poľska. Svoj postoj ku drastickému riešeniu židovskej otázky a ohľadom preverenia pravdivosti chýrov rozširovaných vo Vatikáne (ako sa ukázalo, pravdivých), veľavravne vyjadril nasledovnými slovami: „Brániť židov nebudem, len sa dozviem, či sú pravdivé údaje v nóte, a donesiem odpoveď vlády na obe nóty Vatikánu... Samú vec vystaňovania židov zo Slovenska pokladám za veľmi nešťastlivú. Poľsko patrí Poliakom a nie slovenským židom. Popri Nemcoch ešte aj my v ich dome chceme rozkazovať a usadiť im tam do 100 000 židov, ktorých oni nevolali a ktorí – keď zvíťazia Angličania – dobehnú k nám naspäť... Msgr. Tiso asi toto všetko prehltne a bude pri tom asistovať. Ak by sa ozval, na to asi čaká Tuka a Mach, udajú ho v Berlíne, poštvú ľud proti nemu a pôjde von z prezidentského paláca. On tiež národ zachraňuje, preto podpíše všetko a strpí všetko, len aby sa na mieste udržal... Dnes sa židia iste modlia, aby Rusi vyhrali. Ak ich dajú do miest Ukrajiny, pomaly ich vystrieliajú raz Nemci a raz Rusi. Život je život, aj keď je židovský... Teraz ide o holé životy ľudí, ktorí sa narodili židmi. Boh ich trpí a my ich nechceme?“

V Sidorovom postoji k slovenskému podielu na tragédii Židov sa prelínali viaceré charakteristiky jeho vnútorného presvedčenia, ktoré vyplývajú z textu denníkov: pretrvávajúce polonofilstvo, ľahostajnosť k Židom, skepticizmus voči nemeckému víťazstvu vo vojne, ale aj predvídavosť správania slovenských politických elít vo vážnych situáciách a potreba vyjadriť vlastnú mienku ku každej vnútro politickej záležitosti.

Z dikcie textu, ako ukazujú zápisky v temer každom jednom mesiaci roku 1942, je taktiež zjavné, že Sidorovi sa za domácou pôdou cnelo a nič si neželal viac než návrat na Slovensko, hoci na svoje rímske pôsobisko sa vyslovene nestázuje. Neustále pripomína svoju žijúcu popularitu a znechutenie verejnosti zo smerovania Slovenska pod vedením vtedajšej vlády. Denníkové zápisky sú tak súčasne i zrkadlom do duše politika a človeka, ktorý je skalopevne presvedčený o svojich kvalitách a o tom, že by kormidlom slovenskej politiky dokázal točiť lepšie ako Tisova garnitúra. Sidor však pritom len málokde ponúka alternatívne riešenie, jeho kritika je viac impulzívna než konštruktívna a niekedy prepadá až do chronických výpadov, determinovaných predovšetkým vlastným domnelým nedocenením a zakomplexovanosťou negatívnymi skúsenosťami (tu je namieste rečnícka otázka, či by domáce dianie videl rovnako kriticky aj v tom prípade, keby po 14. marci 1939 zotrval vo vrcholovej domácej politike a stal sa súčasťou ľudáckeho „mainstreamu“...).

Vatikánsky denník III, ktorý je prepisom 16., 17. a 18. zošita zo 42 denníkov Karola Sidora, do tlače redakčne pripravil František Vnuk. F. Vnuk denníkové texty doplnil o úvod a poznámky pod čiarou. Poznámkový aparát nie vždy zodpovedá vedeckým štandardom. V niektorých biografických medailónoch a sprievodných komentároch si editor neodpustil celkom zbytočné konštatovania, nevyhol sa reprodukovaniu niektorých vžitých mýtov (napr. tvrdenie o údajných 9000 výnimkách pre Židov vydaných prezidentom J. Tisom) a uplatnil miestami do očí udierajúci selektívny prístup vo vzťahu k relevantným a irelevantným faktom. V medailóne Stanislava Mečiara pod čiarou úplne obišiel jeho aktívne angažovanie sa v radoch Hlinkovej gardy a národnosocialistického tábora Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, no nezabudol vyzdvihnúť zásluhy na postavení sochy Martina Kukučína v Punta Arenas. Na inom mieste v súvislosti s chýrmi okolo osudu prvých židovských žien vyvezených zo Slovenska lakonicky prízvukuje, že Nemci ich v rozpore s tradovanými správami nevyužívali na prostitúciu, avšak o ich trpkých osudoch v koncentračnom tábore mlčí.

Ako polovičaté či odborné nepriechnuté sa javia taktiež mnohé Vnukove vysvetlenia týkajúce sa zahraničnej politiky, ktorú Sidor často komentuje. To isté platí o sprievodných komentároch k vtedajšiemu daniu, ktoré autor denníkov spomína heslovito, neúplne, nerozvláčne a so svojim dodatkom, reprezentujúcim jeho vlastný pohľad na vec alebo o rôznych neoverených domnienkach a odhadoch vývoja situácie. V poznámkach by sa žiadalo doplniť, ako sa Sidorove predpoklady naplnili, či vo svojich úvahách vynikal štátnickou predvídavosťou alebo, naopak, skôr strieľal slepými nábojmi, podobne ako jeho rival Jozef Tiso.

Odhliadnuc od toho Sidorove denníky predstavujú významný prameň k dejinám slovenskej politiky, diplomacie a spoločnosti v období druhej svetovej vojny. Do dejín Slovenskej republiky z rokov 1939 – 1945 vnášajú osobný pohľad súčasníka, ktorý bol ich spoluvorcom a obohacujú ich o pozoruhodné detaily spoza opony politického diania, o ktorých sa archívne pramene nezmieňujú.

Anton Hruboň

ANOTÁCIE, GLOSÝ

BREZINA, Peter a kol. *PRVÁ SVETOVÁ VOJNA A ZÁHORIE*. Skalica : Záhorské múzeum v Skalici, 2015, 176 s., pramene a literatúra, fotografie v texte. ISBN 978-80-85446-84-5.

Sté výročie prvej svetovej vojny sa stalo impulzom pre viacero podujatí aj na Slovensku. Usporadúvajú sa prednášky, výstavy a dochádza aj k vydávaniu publikácií na túto tému. Po regionálnej publikácii o prvej svetovej vojne a Liptove (spolu so zoznamom československých legionárov z Liptova) pripravil na vydanie Peter Brezina s kolektívom podobnú publikáciu pre región Záhorie. Už pri príprave publikácie vydalo Záhorské múzeum v Skalici výzvu v rámci celoeurópskej iniciatívy zdokumentovať a zdigitalizovať zachované predmety, fotografie a písomný materiál, ktorý sa ešte nachádza v rodinách potomkov vojakov z prvej svetovej vojny. Na výzvu reagovalo zo Záhoria viac ako päťdesiat rodinných príslušníkov a zberateľov, ktorí zasielali dokumentáciu poštou, elektronicky alebo ju prinášali aj osobne. Dovedna bolo takto získaných viac ako 1 300 fotografií, 280 dokumentov (listy, karty poľnej pošty, pamätné listy, vojenské priepustky, doklady atď.) a zaznamenali sa aj osobné príbehy a zapožičalo sa 280 trojrozmerných predmetov (súčasť výzbroje a výstroja, významovania, upomienkové a propagačné predmety, dobová tlač atď.). Všetky tieto predmety sa využili aj pri spracúvaní publikácie o prvej svetovej vojne a Záhorí.

Tejto téme sa dlhodobo venoval počas svojej aktívnej činnosti v Záhorskom múzeu v deväťdesiatych rokoch minulého storočia historik Peter Brezina. Bol aj jedným z kurátorov výstavy o prvej svetovej vojne v roku 2014 a spolu s kolektívom pripravil do tlače aj knihu *Prvá svetová vojna a Záhorie*.

Prvé stránky publikácie približujú čitateľovi situáciu v predvečer vypuknutia vojny

a súvislosti sarajevského atentátu, potom mobilizáciu, perzekúciu slovenských národovcov a ďalšie podrobnosti (s. 5 – 15). O jednotkách, v ktorých Záhoráci bojovali a o ich frontovej účasti sa píše na stránkach 16 – 21. Nasleduje smutná kapitola o vojnových cintorínoch, úmrtných oznámeniach a vojenských lazaretach (s. 21 – 32). Sem je začlenená časť aj o význameniach (s. 23 – 28). Nasleduje kapitola o regióne Záhorie vo vojnovom období (1914 – 1918) vrátane časti o zajatcoch a zajateckých barakoch na Záhorí a napokon časť Legionári (s. 52 – 91). Publikáciu uzatvárajú príbehy jednotlivcov – vojakov, legionárov i zajatcov zo Záhoria (s. 92 – 170).

Kolektív Záhorského múzea v Skalici pripravil podrobnú a prehľadnú publikáciu, v ktorej sa publikujú po prvýkrát aj nové dokumenty a aj súhrnný pohľad na legionárov zo Záhoria.

V publikácii mohli byť aj aspoň stručné zmienky o niektorých zaujímavých pomníkoch padlým v prvej svetovej vojne na Záhorí. Napríklad v Jablonici, Kuklove či v Popudinských Močidlanoch.

V obci Jablonica sa nachádza na Slovensku ojedinelý pomník padlých v prvej svetovej vojne. Ústredným motívom pomníka je Ježiš Kristus stojaci v člene a dvaja vojaci, jeden ležiaci ranený, alebo mŕtvy vojak a druhý kľáčiaci nad ním. O tomto názore zvláštnom pomníku nie je, žiaľ, nič bližšieho známe a pomník nie je ani zapísaný do zoznamu pamiatok na Pamiatkovom úrade Slovenskej republiky v Bratislave. Vlastivedný slovník obcí na Slovensku v hesle Jablonica nič o pomníku neuvádza. V monografii obce vydané v roku 2002 sa o pomníku píše, že „*námet na vytvorenie sochy 'Ježiš zachraňuje topiacich sa' čerpali neznámi kamenári zo Sliezka z Biblie*“. Túto domnienku nemožno ničím dokázať. V evanjeliu sv. Lukáša, 8, 22 – 25 sa o utíšení búrky na mori píše toto: „*V istý deň nastúpil on i jeho učeníci na loď; a povedal im: 'Preplavme sa na druhý breh jazera.'* I odrazili od brehu. Ako sa plavili, zaspal. Tu sa na jazero spustila

*taká víchrica, že sa im naberala voda a boli vo veľkom nebezpečenstve. Pristúpili k nemu a zobudili ho slovami: 'Učiteľ, učiteľ, hynieme!' On vstal, pohrozil vetru a rozbúrenej vode i upokojili sa a nastalo ticho.*²⁵ *A im povedal: 'Kde je vaša viera? A oni si so strachom a údivom hovorili: 'Čo myslíš, kto je to, že rozkazuje vetru i vode a ony ho poslúchajú?'“* Ale Kristus na jablonickom pomníku ani nehroží vodám a ani nezachraňuje topiacich sa, skôr je to u neho akési upokojujúce gesto. Možno skôr predpokladať, aj keď je to tiež len hypotéza, že umelci mali na mysli podvedome narážku na prievozníka známeho zo starogréckych báji. Podľa jednej z nich na podzemnej rieke Acherón (niekedy sa uvádza aj rieka Styx) preváža smrteľníkov prievozník Chárón „z brehu života na breh smrti“. Postava Ježiša Krista je tu však zároveň aj príslubom vzkriesenia.

Pomník padlým v Kuklove pomohli svojimi finančnými príspevkami postaviť rodáci z obce, ktorí sa vysťahovali do Ameriky. Na pomníku sa spájajú svetské motívy s cirkevnými. Vojak, lúčiaci sa s manželkou a dieťaťom, ukazuje na Ukrižovaného a text to vysvetľuje slovami: „*Tomuto Kristu vás porúčam*“. Na pomníku je okrem nápisu Na pamiatku vo svetovej vojne padlým hrdinom založili z milodarov roku 1927 občania Kuklovskí a Za pomoci našich amerických bratov aj toto poetické vyjadrenie hrôz vojny: „*Daleko od rodných chát v cudzine večný sen sníme, otcovia, manželia, bratia a synovia, deti bo zloba vojny nás neviných v ohni a dyme nevoľne pohlna v predčasnú smrť za obeti.*“

Veľmi zaujímavý pomník obetiam prvej svetovej vojny sa nachádza v Močidlanoch, časti obce Popudinské Močidlany. Na pomníkoch sa často objavujú nielen súčasti vojenského výstroja – prilby, plná poľná, opasok s „patrónaškami“, novším výrazom sumkami na náboje, ale aj rôzne zbrane alebo munícia – najčastejšie sú to pušky, bodáky a meče, ale niekedy je pomník doplnený aj delovými strelami, reliéfmi diel alebo guľometov a podobne.

V Močidlanoch má vojak na opasku zavesenú aj ojedinelú rekvizitu, ktorú na iných pomníkoch nenájdeme, alebo sa vyskytuje len zriedka – plynovú masku. Žiaľ, v prvej svetovej vojne si na niektorých úsekoch frontov na východe aj na západe (najznámejšie je belgické mesto Ypres) museli vojaci vytrpieť aj útoky otravnými plynmi ako boli chlór, fosgén a horčicový plyn (yperit). Spočiatku ani neboli vybavení ochrannými maskami, tie sa do frontových línií dodávali až dodatočne. Mnohí vojaci zasiahnutí chemickými bojovými látkami zomierali okamžite, iní v krutých bolestiach umierali aj niekoľko dní až týždňov. Z 15 000 zasiahnutých vojakov, pri ich prvom použití, vtedy zahynula asi jedna tretina. Vysokú úmrtnosť malo na svedomí absolútne prekvapenie v radoch dohodových vojakov (Francúzov, Britov a Kanadánov na západe a Rusov na východe), ktorých otravnými plynmi napadli Nemci. Bez ochranných pomôcok boli bezbranní a zakrývanie očí, nosa a úst navlhčenými vreckovkami im nemohlo pomôcť. Chemické zbrane použili aj štáty Dohody – Francúzsko, Veľká Británia aj Rusko. Keďže chemické zbrane Ženevská konvencia z roku 1907 zakazovala, je charakteristické, že obe strany tvrdili, že otravné látky nepoužili ako prvé, ale len ako odvetu.

Ferdinand Vrábek

KUBŮ, Eduard – **ŠOUŠA,** Jiří. *T. G. MASARYK A JEHO C. K. PROTIVNÍCI. ČESKOSLOVENSKÁ ZAHRANIČNÍ AKCE ŽENEVSKÉHO OBDOBÍ V ZÁPASE S RAKOUSKO-UHERSKOU DIPLOMACIÍ, ZPRAVODAJSKÝMI SLUŽBAMI A PROPAGANDOU (1915 – 1916).* Praha : Karolinum, 2015, 364 s. ISBN 978-80-246-3082-3.

V súvislosti so stým výročím prvej svetovej vojny a aj česko-slovenskej zahraničnej akcie sa dal očakávať zvýšený záujem historikov aj o doteraz menej spracované okruhy problémov uvedeného obdobia. Jedným z takých menej známych

otázok je aj počiatok činnosti profesora Tomáša Garrigue Masaryka v exile. Autorská dvojica sa dôkladným archívnym výskumom zahraničných, hlavne rakúskych archívov, dobre pripravila na spracovanie témy, v ktorej nejde len o priblíženie politických a spravodajských aktivít T. G. Masaryka a jeho spolupracovníkov v tzv. ženevskom období čs. odboja, ale – a to treba zvlášť vyzdvihnúť – aj o rozbor činnosti jeho protivníkov, t. j. rakúsko-uhorského štátneho aparátu.

Je známe, že rakúsko-uhorské miesta venovali česko-slovenskému zahraničnému odboju a jeho čelným predstaviteľom, ale aj radovým členom, veľkú pozornosť už od samého začiatku. Svedčí o tom nielen tzv. „Album velezradcov“ (*Hochverräterische Umtriebe von österreichischen Tschechen im Auslande*. Praha 1916, 198 s.), zostavené pražským Policajným riaditeľstvom koncom roka 1916 – jedna z kópií tohto materiálu sa nachádza aj v Slovenskom národnom archíve vo fonde Československé légie – ale aj materiály, ktoré rakúsko-uhorskému ministerstvu zahraničných vecí zasielali rakúski diplomati zo Ženevy. Aj v materiáloch uhorského ministerstva vnútra, uložených dnes v Slovenskom národnom archíve, sa zachovali viaceré takéto hlásenia v kópiách. Autori preto rozdelili svoju monografiu do dvoch častí, ktoré analyzujú skúmanú problematiku z hľadiska oboch strán.

Časť venovaná T. G. Masarykovi a spol. približuje vzťah krajanských kolónií k Masarykovi, tlačové a propagandistické aktivity nášho zahraničného odboja, zložitost' Masarykovho postavenia vo vzťahu k Dohode v počiatkovej fáze jeho činnosti a takisto aj špiónážnu činnosť v prospech Spojencov. T. G. Masaryk odišiel z Prahy 18. decembra 1914 cez Viedeň do Ríma a potom do Švajčiarska. V prvej etape Masarykovej činnosti v exile, kam odišiel v decembri 1914, neskôr 3. septembra 1915, za ním prišiel Edvard Beneš a koncom roka 1915 sa k nim pridali aj M. R. Štefánik. Podľa Masarykových memoárov

bola medzi nimi vzorná súčinnosť a za celý čas jeho zahraničného pobytu nevzniklo medzi nimi žiadne nedorozumenie. Čoskoro sa okolo nich zoskupili oddaní a schopní spolupracovníci, oddaní veci boja za slobodu Čechov a Slovákov a za vytvorenie československého štátu.

Ženeva sa stala strediskom Masarykovej činnosti v januári – septembri 1915. Švajčiarsko sa hodilo pre zahraničnú akciu, lebo susedilo s priateľskými aj nepriateľskými štátmi a malo pomerne jednoduché spojenie s Prahou. V Ženeve a Zürichu sa dali kúpiť aj všetky potrebné knihy a denná tlač, mapy a ostatné pomôcky, ktoré v protirakúskej a protimaďarskej propagande boli veľmi dôležitými pomôckami. Ako poznamenal sám Masaryk, ktorý si z Prahy toho veľa vziať nemohol, aby nevzbudil podozrenie, čoskoro mal vo Švajčiarsku k dispozícii pomerne rozsiahlu vojnovú knižnicu. Významné bolo, že začali vychádzať aj orgány napomáhajúce zahraničnej akcii – revue Ernesta Denisa *La nation Tchèque* a Lev Sychrava začal v Annemasse vydávať noviny *Československá samostatnost*. Už v polovici apríla 1915 odišiel Masaryk do Paríža a do Londýna, aby sa s pomermi oboznámil na mieste. V Londýne vypracoval v máji 1915 prvé memorandum „*Independent Bohemia*“ pre britského ministra zahraničných vecí Edwarda Greya a po návrate do Zürichu a Ženevy už nasledovalo na Husovo výročie jeho prvé verejné vystúpenie proti Rakúsko-Uhorsku. Keď vydali vyhlásenie Českého komitétu zahraničného 14. novembra 1915 bol už Masaryk v Londýne, ktorý bol bezpečnejší a ako jedno z hlavných miest Dohody aj vhodnejší pre čs. zahraničnú činnosť.

Druhá časť knihy sa zaoberá aktivitami rakúsko-uhorskej polície, diplomacie, kontrarozviedky, cenzúry aj justície. Vo Viedni pozorne sledovali činnosť Masaryka a aj jeho „vypovedanie vojny Rakúsku“. Najprv chceli vo Švajčiarsku dosiahnuť zákaz protirakúskej propagandy a rakúski špicli mu boli, ako aj jeho spolupracovníkom, všade v päťach. Vzniklo dokonca podozrenie, že

chcú Masaryka odstrániť prostredníctvom otrávenej bielizne. Vedúci činitelia čs. odboja a ich spolupracovníci sa postupne učili konšpirácii a utajovaniu svojich aktivít, čo možno najdôslednejšie. Mali v tom aj úspechy a len občas sa podarili, aby do ich radov a činnosti nazrel aj nejaký nepriateľský agent. Postupne vzniklo prepojenie zahraničného a domáceho odboja v tzv. Maffii. Jej činnosť neskôr Beneš vysoko hodnotil s tým, že žiadna skutočná revolúcia nebola bez sprisahaneckva a bez podzemných konšpirátorských činností a že je dobre, že naša revolúcia mala aj túto stránku, aj keď nebola dokonalá.

V záverečnej časti monografie je cenná komentovaná edícia najvýznamnejších dokumentov z tohto obdobia Masarykovej činnosti.

Ferdinand Vrábek

ŠENKIRIK, Rastislav a kol. (ed.): *VEĽKÁ VOJNA A BRATISLAVSKÁ ŽUPA*. Zborník príspevkov z konferencie Bratislavského samosprávneho kraja. Bratislava : Bratislavský samosprávny kraj, 2016, 111 s., fotografie v texte. ISBN 978-80-972433-2-6.

Medzi viaceré vedecké konferencie k 100. výročiu prvej svetovej vojny sa zaradilo aj podujatie Bratislavského samosprávneho kraja, Pamiatkového úradu Slovenskej republiky a Mestského ústavu ochrany pamiatok v Bratislave „Veľká vojna a Bratislavská župa“, ktoré sa uskutočnilo na jeseň roku 2014 na Zochovej chate v Modre. Z konferencie vydali teraz zborník, ktorý je dôkazom, že aj pri skromnom rozsahu, možno uverejniť prínosné príspevky, ktoré obohacujú poznanie.

Na konferencii odznali viaceré zaujímavé príspevky renomovaných odborníkov prinášajúcich nové pohľady: Bratislavská župa v politických plánoch Dohody a česko-slovenského zahraničného odboja (Dušan Kováč), Veľká vojna ako akcelerátor modernizačných procesov v spoločnosti (Miroslav Marcelli), Ohrozenie z neba.

Odras 1. svetovej vojny v mestskom plánovaní a architektúre Bratislavy (Peter Szalay), Prvá svetová vojna a výnimočný režim v Bratislave/Prešporku ako centre župy (Gabriela Dudeková, Ľudské straty Veľkej vojny na príklade Senca vo svetle vybraných prameňov (Gábor Strešňák), Tvorba architekta D. S. Jurkoviča v kontexte Veľkej vojny (Dana Bořutová), Pomníky I. svetovej vojny v Bratislavskej župe (Jaroslav Formanko) a ďalšie.

Objavné a doteraz málo známe informácie uverejňuje vo svojej štúdii o leteckej vojne Peter Szalay a prekvapujúce je aj pomerne presné spracovanie a štatistika pomníkov padlým v 1. svetovej vojne z pera Jaroslava Formanka a Zuzany Zvarovej. Treba len ľutovať, že takéto prehľady nemáme zatiaľ pre všetky kraje, resp. župy na Slovensku. V príspevku Zuzany Zvarovej sa, žiaľ, viackrát opakuje mylné tvrdenie v súvislosti s pomníkom v Devínskej Novej Vsi, kde autorka uvádza, že na pylóne pomníka bol v socialistickej ére „znak ČSR“ (strany 104 a 107). V skutočnosti ide o znak ČSSR, ktorý bol schválený v súvislosti so zmenou názvu štátu a prijatím socialistickej Ústavy – ústavným zákonom č. 100/1960 Zb. z 11. júla 1960 v roku 1960, deviata hlava. Tento socialistický znak v tvare husitskej pavézy, s hviezdou a s povstaleckou vatrou pod Kriváňom v roku 1963 nahradil pôvodný reliéf Milana Rastislava Štefánika. Odstránili ho až v rámci rekonštrukcie pomníka v 90. rokoch minulého storočia, ale reliéf Štefánika neobnovili, preto je pylón hladký.

Ferdinand Vrábek

HLAVINKA, Ján. „*DŮJSTÍ SILOU-MOCO NA SLOVENSKO A INFORMOVAŤ...*“ *DIONÝZ LÉNARD A JEHO ÚTEK Z KONCENTRAČNÉHO TÁBORA MAJDANEK*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2015, 150 s. ISBN 978-80-224-1481-4

Meno Dionýza Lénarda zostávalo dlhé roky v tieni Rudolfa Vrba a Alfréda Wetzlera,

ktorým sa podarilo utiecť z koncentračného tábora Osvienčim a ich správou presvedčivo informovať svetovú verejnosť o genocíde páchanej na územiach okupovaného Poľska. O osude „zabudnutého“ D. Lénarda, ktorému sa podobný husársky kúsok podaril temer o dva roky skôr, doposiaľ vedela len úzka skupina historikov zaoberajúcich sa holokaustom. Vďaka najnovšej publikácii pracovníka Historického ústavu SAV Jána Hlavinku má možnosť dozvedieť sa o živote tohto obvyčajného-neobyčajného mladého muža židovského pôvodu aj širšie publikum.

Život D. Lénarda nebol až do roku 1942 ničím výnimočný a nebyť jeho odvážneho počinu, zostal by len jednou súčiastkou súhrnného počtu obetí tragédie Židov počas druhej svetovej vojny. D. Lénard sa narodil 23. septembra 1912 v Budapešti v rodine Adolfa Lénarda, ktorá sa po vzniku Československa usídlila v Žiline. Mladý Dionýz prežil spoločne so sestrou pekné a bezproblémové detstvo. Mal umeleckú dušu, rád čítal, v knižnici trávil dlhé hodiny a inklinoval aj k spevu. Dráha profesionálneho umelca mu však nevyšla a dal sa na čašnícke remeslo.

Rodina Lénardovcov bola sionistického presvedčenia; v Palestíne sa im však napriek opakovanej snahe nikdy nepodarilo usadiť. Sám Dionýz roku 1933 do Palestíny skutočne aj vycestoval, no nedostal potrebné povolenie a ako nelegálny imigrant bol vysídlený naspäť do Československa. D. Lénard sa musel vrátiť naspäť do Žiliny. Amatérsky sa venoval písaniu poézie, ktorú ocenil i známy umelec Štefan Bednár, na ktorého sa mladý Dionýz počas krátkeho letného pobytu v Prahe roku 1937 nakontaktoval.

D. Lénard sa však v umeleckej obci nepresadil a vrátil sa k fyzickej práci. Protižidovské zákony, vydávané postupne od apríla 1939, napokon nič iné ani nedovoľovali. Dionýz sa v planej nádeji na vysťahovanie do Palestíny zapojil v lete 1939 do prípravného kempu mladých sionistov v Brezne, na jar 1940 odišiel žiť na

východné Slovensko, kde opäť s mladými sionistami, podobne ako na Pohroní, pracoval ako robotník. To už židovskej komunite na Slovensku svitali krušné časy. Diskriminačné opatrenia sa priamo dotkli aj ekonomicky slabnúcej rodiny A. Lénarda, ktorému podnikanie nevynášalo a vari i preto sa D. Lénard rozhodol zabezpečiť si živobytie v tom čase najistejšou profesiou – robotníckymi prácami. Jeho životné plány, medzi ktoré na jar 1942 patrili okrem iného sobáš so snúbenicou Alicou, narušil začiatok deportácií Židov z územia Slovenskej republiky v režii slovenskej vlády.

D. Lénard putoval cez Kremnicu a Nováky do lublinskej oblasti na východe okupovaného Poľska. Do koncentračného tábora Majdanek dorazil niekedy na prelome marca a apríla 1942, teda jedným z prvých transportov. V tábore strávil niekoľko týždňov, počas ktorých pochopil, čo sa naozaj skrýva za proklamovanou snahou o „socializáciu“ Židov a ich „naučenie pracovným návykom“. Ako uvádza J. Hlavinka, podmienky v Majdaneku boli od počiatku katastrofálne a ilúzie Židov o ceste do „nových domovov“ sa rýchlo rozplynuli. Aj keď v čase Lénardovho príchodu v Majdaneku ešte nejestvovali plynové komory, z prístupu strážcov, životných podmienok v lágri pod úrovňou hospodárskych zvierat, úmornej práce, všadeprítomného hladu a chorôb pochopil, že zotrvanie v tábore znamená skôr alebo neskôr istú smrť. Preto sa rozhodol utiecť a „*vplývať na sily, ktoré sú v stave zabraňovať rozšíreniu tejto katastrofy, dôjsť silou-mocou na Slovensko a informovať ešte doma ostatných známych a ostatné židovstvo o najväčšom podvode svetových dejín*“. Týmto najväčším podvodom boli dezinformácie o realite v „nových domovoch“, ktoré na Slovensku šírla vládna tlač a publikovaná správa redaktora nemeckého periodika *Grenzbote* Fritza Fialu.

D. Lénard sa po 32-dňovom putovaní na Slovensko dostal v júli 1942. Žil pod falošnou identitou, ktorú napokon úrady odhalili. Dňa 8. júla 1943 sa dostal do židovského

tábora v Seredi, kde bol až do februára 1944. 13. februára 1944 zo Serede ušiel. Od tých čias sú stopy po D. Lénardovi len útržkovité: po úteku zo Serede sa určitý čas zdržiaval v Maďarsku, asi v máji 1944 sa vrátil na Slovensko, v novembri 1944 ho zaistili bezpečnostné orgány v Turčianskom Sv. Martine, bol eskortovaný do židovského tábora v Seredi a odtiaľ do Sachsenhausenu v transporte, ktorý na miesto určenia dorazil 6. decembra 1944. V januári 1945 sa D. Lénard dostal do Buchenwaldu ako väzeň číslo 85 936 a 2. februára 1945 do vedľajšieho tábora Ohrdruf. Ešte 7. marca 1945 D. Lénard žil (jeho meno sa objavuje v zozname väzňov v miestnej táborovej ošetrovni), potom sa však už istá stopa za ním stráca. Pravdepodobnú smrť slovenského Žida niekedy na sklonku vojny alebo tesne po nej dokumentuje fakt, že svojej sestre, s ktorou príležitostne udržiaval styk do novembra 1944, sa nikdy viac neozval.

„Bojovník Dionýz Lénard“, ako hlavného protagonistu publikácie nazval autor úvodnej biografickej štúdie J. Hlavinka, zanechal o svojom osude pomerne rozsiahle svedectvo, ktoré tvorí rozsiahlu druhú časť knihy (s. 57 – 123). Lénardovo svedectvo bolo už v minulosti publikované, až doteraz však nie v slovenskom jazyku a v takto rozsiahlej, i keď stále fragmentárnej podobe, uložennej v Moreshet Archive v izraelskom Givat Haviva pod signatúrou A.1564. Otázne zostáva, o čom z Lénardových „zážitkov“ mali vedomosť slovenské bezpečnostné orgány (Ústredňa štátnej

bezpečnosti) a hlavne najvyšší predstavitelia štátu. Rovnakou otázkou je, do akej miery boli s Lénardovými skúsenosťami z Majdaneku oboznámení predstavitelia židovskej komunity na Slovensku (keďže sa časť z Lénardovho listu prvýkrát objavila v archíve Yad Vashem v denníku rabína Armina Friedera, je vysoko pravdepodobné, že ho registrovali).

Z výsledku možno usudzovať, že D. Lénard v protiklade so svojim predsavzatím neinformoval, resp. nemal možnosť informovať príslušné miesta v rozsahu, ako si pôvodne zaumienil. V atmosfére všeobecného strachu zrejme aj samotní činitelia židovských náboženských obcí na Slovensku jeho príbeh považovali za podvrh a D. Lénarda za nasadeného provokatéra. O to trpkšie bolo zistenie, potvrdené Lénardovými „nasledovníkmi“ R. Vrbom a A. Wetzlerom, že na východných územiach skutočne dochádza k priemyselnej etnickej čistke nekontrolovaných rozmerov.

Publikácia J. Hlavinku rozširuje doterajšie poznanie osudov prenasledovanej židovskej komunity na Slovensku počas druhej svetovej vojny. Je cenná nielen snahou autora vyťažiť z minima maximum a čitateľom formou drobnokresby priblížiť osud „jedného z tisícok“, ale predovšetkým komentovanou prílohou – svedectvom D. Lénarda o pomeroch v koncentračnom tábore Majdanek, ktorý sa pre tisíce slovenských Židov stal poslednou životnou zastávkou.

Anton Hruboň

KRONIKA

DOBRUDŽA 1916 – 2016

V rámci projektu „*Legie 100*“ usporiadali v dňoch 24. augusta – 4. septembra 2016 Ministerstvo obrany Českej republiky a Československá obec legionárska pri príležitosti stého výročia vstupu Rumunska do prvej svetovej vojny a bojov srbských a českých dobrovoľníkov po boku ruskej a rumunskej armády v Dobrudži pietnu púť na miesta bojov. Výprava postupne navštívila osem krajín – Slovinsko, Chorvátsko, Srbsko, Čiernu Horu, Bulharsko, Rumunsko, Maďarsko a Slovensko a vo viac ako dvoch desiatkach miest sa zúčastnila na pietnych aktoch na počesť padlých Čechov, Slovákov, Srbov, Rumunov, Rusov a príslušníkov ďalších národov v tomto konflikte.

Púť sa začala návštevou pomníka a hrobov padlých vojakov v prvej svetovej vojne v slovinskom Maribore, kde sú pochovaní vojaci viacerých národností, okrem iného aj príslušníci rakúsko-uhorskej armády českej a slovenskej národnosti. Ďalšou zastávkou bol mestský cintorín v Záhrebe, kde je okrem francúzskych a talianskych vojakov pochovaný aj československý legionár – novodružiník Augustín Kmoško, ktorý bol 12. augusta 1916 popravený v Záhrebe. O jeho hrob sa stará združenie českých krajanov, žijúcich v Chorvátsku, Česká beseda.

Niekoľko pietnych aktov na rôznych miestach v Srbsku a Čiernej Hore (Bajakovo, Sremská Mitrovica, Dublje, Šabac, Beograd, Avala, Tekeriš, Valjevo, Lajkovac, Čačak, Kraljevo atď.) pripomenulo ako boje srbskej a čiernohorskej armády v rokoch 1914 – 1915, tak aj „srbskú Golgotu“, strastiplný ústup srbskej armády cez čiernohorské a albánske hory a Skadarské jazero na ostrov Korfu. Spolu so Srbmi vtedy ustupovali aj tisíce rakúsko-uhorských zajatcov českej a slovenskej národnosti, z ktorých veľké množstvo zahynulo. V ústupových bojoch sa zúčastnil ako francúzsky pilot aj Milan Rastislav Štefánik. Pri ústupe od Niša jeho lietadlo havarovalo, a zraneného Štefánika následne evakuoval do Albánska francúzsky pilot Paulhan. Z Albánska Štefánika dopravili do Ríma, kde sa podrobil operácii. Počas ústupu, ktorý patrí k najväčším tragédiám srbského národa, zanechávali kolóny vojakov aj civilistov za sebou povozy so zničenými delami, muníciou a ďalším materiálom. V chudobnej Čiernej Hore zahynulo mnoho ustupujúcich Srbov, ale aj zajatcov hladom a mrazom. Cez Skadarské jazero prevážali srbské vojsko lode do Skadaru a ďalej do Mediny, odkiaľ vypravovali evakuačné lode mimo Balkán. Srbská armáda na tomto ústupe stratila okolo 150 000 vojakov a dôstojníkov.

V Srbsku sa výprava poklonila aj pamiatke 8. júna 1918 na Stanovljanskom poli popravených štyridsiatich štyroch príslušníkov náhradného práporu trenčianskeho 71. pešieho pluku v Kragujevci. Žiaľ, areál pomníka nie je v najlepšom stave a treba len dúfať, že sa tu situácia čoskoro zlepší a pomník i hroby budú dôstojne udržiavané.

Po pietnom akte na cintoríne v Kotore pri pomníku na pamiatku vzbury a popravy jej vodcov – námorníkov rakúsko-uhorskej flotily, 1. – 3. februára 1918 pod vedením českého dôstojníka Františka Rascha, pokračovala výprava vo svojej ceste cez Niš a Gradinje do Sofie a Bukurešti. Veľmi zaujímavé bolo porovnať historickú tradíciu a spracovanie prvej svetovej vojny podávané v srbských a rumunských múzeách na jednej strane a vo vojenskom múzeu v Sofii na strane druhej. Pohľad bývalých protivníkov na balkánske vojny a aj na prvú svetovú vojnu sa, samozrejme, odlišuje.

Zvyšky srbskej armády sa reorganizovali na ostrove Korfu, v Tunisku a na ostrove Asinara, ale nové vojsko sa rodilo na území Ruska, kde sa z dobrovoľníkov sformovali juhoslovanské dobrovoľnícke pluky. K výprave vedenej plukovníkom Stevanom Hadžicom sa pridalo aj okolo 600 Čechov. Dovedna v srbskej armáde bojovalo 1 365

Čechov a Slovákov. Srbská divízia sa stala súčasťou ruského XLVII expedičného zboru, ktorému velil generál Andrej Medardovič Zajončkovskij; neskôr sa stal veliteľom celej Dobruďzskej armády. V bojoch v Dobruďži, ktorá sa stala podobným pojmom ako Zborov, Piava či Doss Alto, padlo okolo 60 vojakov a dôstojníkov českej národnosti.

Hlavné pietne akty sa za účasti českej výpravy, srbskej výpravy a predstaviteľov rumunskej armády uskutočnili v rumunskej časti Dobruďže v mestách Cobadin a Medžgidia. Okrem toho si účastníci pietnej púte pozreli aj miesta bojov v auguste – októbri 1916 v Mereni, Amzacci a Topraisare. V Kokardžei (dnes Pietreni) sa až do dnešných dní zachovala dosť dlhá línia zákopov na pahorkoch juhovýchodne od obce. Práve na tomto úseku frontu došlo 19. septembra 1916 k jednému z najzúrivejších stretnutí dobruďzskej výpravy 1. srbskej dobrovoľníckej divízie. Za neustálych delostreleckých súbojov a za guľometnej priehradnej paľby, nastúpili Srbi aj Česi do útoku na bodáky a proti nim sa zdvihli línie Bulharov tiež s nasadenými bodákmi. V neľútostnom boji muža proti mužovi mali obe strany veľké straty.

Keďže na pomníku v Medžgidii (postavilo ho v roku 1926 Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov, neskôr premenované na Juhosláviu; v roku 2006 sa uskutočnila jeho rekonštrukcia) sa pripomínajú iba padlí Srbi a Rumuni, česká strana na rokovaní na magistráte v Medžgidii iniciovala postavenie pomníka, ktorý by pripomínal aj padlých vojakov českej národnosti.

Pri spiatocnej ceste položila výprave ešte vence na vojenských cintorínoch v Békešskej Čabe a v Solnoku, kde sú pochovaní aj vojaci českej a slovenskej národnosti.

Ferdinand Vrábel

TRETÍ ROČNÍK SPOMIENKOVEJ AKCIE NA ÚČASŤ OSTRAVSKÝCH ČETNÍKOV V SLOVENSKOM NÁRODNOM POVSTANÍ

Keď pred sedemdesiatimi dvoma rokmi 29. augusta 1944 vypuklo Slovenské národné povstanie, v policajných kasárňach v ostravských Halvákoch sa sformovala jednotka osemnástich protektorátnych četníkov, ktorá spolu s piatimi civilistami vyrazila 12. septembra 1944 cez Javorníky na pomoc Slovákom. Prechod na Slovensko zorganizoval policajný čakateľ František Šach. Veliteľom skupiny četníkov bol Karel Holas, ktorý pochádzal z Českých Budějovic. Časť z nich padla v bojoch na rôznych miestach a časť bola po zajatí Nemcami popravená.

K 70. výročiu tejto udalosti, dokumentujúcej vzájomnosť Čechov a Slovákov, založil v roku 2014 Český svaz bojovníkov za slobodu spoločne s krajskými riaditeľstvami Polície Českej republiky v Ostrave a Zlíne a Slovenskej republiky v Žiline a Trenčíne spomienkovú akciu – pochod cez Javorníky. Pridal sa aj Slovenský zväz protifašistických bojovníkov a obecné úrady v Novom Hrozenkove, Hornej Marikovej a Štiavniku.

V dňoch 7. – 9. októbra 2016 sa uskutočnil už tretí ročník tohto podujatia – avšak v skromnejšom formáte. Pri logistickej podpore starostu Hornej Marikovej pána Miroslava Hamara sa vydalo sedem účastníkov (akcia kolidovala s voľbami v Českej republike) po stopách bojov partizánskych skupín v Rajeckej doline a v okolí Rajeckých Teplic. Skupina si uctila padlých bojovníkov v Rajeckej Lesnej, Rajeckých Tepliciach, v Kunerade a nakoniec sa zastavila aj pri rodnom dome parašutistu generála Jozefa Gabčíka v Poluvsí. Pred domom sa od roku 2014 nachádza aj nový dôstojný pomník s bustou Gabčíka. Skupina zároveň prezentovala okoloidúcim aj panely s výstavou o odboji v Čechách a oslobodení Ostravy.

Štvrtý ročník spomienkového pochodu sa uskutoční v septembri – októbri 2017.

Ferdinand Vrábel

OBSAH ROČNÍKA VOJENSKEJ HISTÓRIE 2016

ŠTÚDIE

BAKA, Igor: Posledná vojenská mobilizácia ľudáckeho režimu a spoločnosť na Slovensku na konci vojny.	2/2016/59
BALCOVÁ, Milena: Organizácia a činnosť jednotiek Technického zboru.	4/2016/52
BYSTRICKÝ, Jozef: Slováci v československom vojsku v ZSSR v období jeho výstavby na základe dobrovoľnosti (február 1942 – február 1945).	3/2016/48
DANGL, Vojtech: Bitka pri Solferine 1859	3/2016/29
DANGL, Vojtech: Ťaženie v severnom Taliansku a bitka pri Magente 18591.	1/2016/53
FEDORČÁK, Peter: Defenzívna spravodajská činnosť spravodajskej odbočky v Košiciach v medzivojnovom období.	4/2016/34
GÁLIK, Zdenko: Hlohovec vo víre vojenských udalostí po páde Veľkej Moravy do konca 3. storočia.	2/2016/6
HABAJ, Michal: Reflexia vojenských výprav Kýra II. v súdobej literatúre.	1/2016/6
CHOVANEK, Jaroslav: Vývoj médií v Československu a na Slovensku so zreteľom na armádu.	3/2016/74
LIŠČÁK, Marián: Verbovačky (vojenské odvody) v žilinskom slúžnovskom obvode Trenčianskej stolice v prvej polovici 19. storočia.	1/2016/43
MEDVECKÝ, Matej: Zabudnutý útvar. Krátke dejiny 73. pešieho pluku (1949 – 1954).	1/2016/86
MICHELA, Miroslav: K aktivitám slovenskej pro-uhorskej emigrácie v prospech zmeny hraníc v rokoch 1922 – 1926.	1/2016/70
PURDEK, Imrich: Vojenská symbolika Ministerstva obrany SR a Ozbrojených síl Slovenskej republiky v priesečníku heraldiky, faleristiky a vexilológie po roku 2002.	4/2016/76
ROHÁČ, Peter: Boj o babenberské dedičstvo a I. česko-uhorská vojna 1252 – 1254.	1/2016/18
ROHÁČ, Peter: II. česko-uhorská vojna o babenberské dedičstvo 1260 a bitka pri Kressenbrune.	2/2016/23
ROHÁČ, Peter: III. česko-uhorská vojna o babenberské dedičstvo 1270 – 1271.	4/2016/6
VAVERKA, Ladislav: Rakousko a Evropa v prvom desaťročí 19. storočia – vojenskopolitické súvislosti.	3/2016/6
VRÁBEL, Ferdinand: Podiel Slovákov na politickom usmernení česko-slovenskej zahraničnej akcie v Rusku (1914 – 1916).	2/2016/45

DOKUMENTY A MATERIÁLY

ALÁČ, Ján: Dramatické Vianoce roku 1944 v novohradských obciach Závada a Pravica.	2/2016/110
<i>Denník vojnového zajatca. Denník Ladislava Červeňa z obdobia po potlačení SNP</i>	4/2016/111
CHORVÁT, Peter: „Bratislavský fantóm“. Predpoklady a súvislosti vzniku mestskej povesti zo záverečnej etapy druhej svetovej vojny.	3/2016/147

- LAMOŠ, Róbert: Výpoveď rišského maršala
Hermannu Göringa v dokumentoch. 2/2016/124
- MEDVECKÝ, Matej – ZAŤKOVÁ, Jana – HUBERT, Ondra:
C.- K. Evidenz bureau - K vývoju rakúsko-uhorskej spravodajskej služby. 3/2016/111
- PEJS, Oldřich: Návšteva chorvatskeho generale Vilko Begiče na Slovensku
v roce 1942 a její vojenské pozadí. 2/2016/86
- ŠUMICHRASŤ, Peter: Ako to bolo naozaj... Fakty o okolnostiach
mimoriadneho vymenovania Ladislava Hodra za dôstojníka letectva. 1/2016/111
- ŠUMICHRASŤ, Peter: „Lietajúce oko“ Wehrmachtu
v službách slovenského letectva. 3/2016/127
- ZAŤKOVÁ, Jana: Z denníka 71. pešieho pluku. (Mobilizácia a účasť pluku
na bojoch pri Krašniku v auguste 1914). 3/2016/94

PERSONÁLIE

- BALÁŽ, Claude: K účasti Slovákov v protifašistickom odboji vo Francúzsku. 1/2016/127
- VANĚK, Oldřich: Vojna a mier podľa Nikolaja Tegzu
(životná cesta frontového vojaka). 4/2016/123

VOJENSKÉ MÚZEJNÍCTVO

- CHORVÁT, Peter: Katalóg vojnovnej výstavy banskobystričského
16. vlastibraneckého pešieho pluku z roku 1918. 4/2016/137
- KONEČNÝ, Martin: Výzbroj rakúsko-uhorskej armády
na fotografiách Antona Brechera. 4/2016/152

RECENZIE

- DEDIJER, V.: Sarajevo 1914. (F. Vrábel). 4/2016/181
- GOTTLIEB, J. V. 'Guilty Women', Foreign Policy,
and Appeasement in Inter-War Britain. (J. Drábik). 2/2016/140
- HRUBOŇ, A.: „Za slovenský štát, za novú Európu“. Hlinkova garda
v období nemeckej okupácie. (I. Baka). 2/2016/143
- MAKAROV, I.: Vystrelý v Sarajevo. Kto načal boľšuju vojnu? (F. Vrábel). 1/2016/132
- SCHVARC, M. – HALLON, L. – MIČKO, P.: Pracovali v tretej ríši:
štúdie a dokumenty k náboru a nasadeniu pracovných síl zo Slovenska
v nacistickom Nemecku v rokoch 1938 – 1945. (J. Drábik). 1/2016/136
- SIDOR, K.: Vatikánsky denník III. (A. Hruboň). 4/2016/185
- ŠAVIT, Ari. Země zaslíbená. Triumf a tragédie Izraele. (J. Hyrja). 3/2016/150

BIBLIOGRAFIA

- ŠEĎOVÁ, B.: Slovenský kontext európskych dejín
počas napoleonských vojen (1792 – 1815). 2/2016/148
- Výberová bibliografia publikovaných prác v rokoch 1990 – 2015.
- ŠEĎOVÁ, B.: Vojenská história Slovenska.
Výberová bibliografia XXI. – 2013. 1/2016/140

ANOTÁCIE, GLOSÝ

- BREZINA, P. a kol.: Prvá svetová vojna a Záhorie. (F. Vrábek). 4/2016/188
- BRYANT, M.: II. svetová vojna v kresbách a karikaturách. (B. Šed'ová). 1/2016/159
- CIGLBAUER, J.: Vojáci Švejkova pluku. Vzpomínky vojaků z Chotýčan na Velkou válku. (F. Vrábek). 3/2016/160
- CÍLEK, R. Čas slz a vzdoru. Kalendárium 1938 – 1945. Den po dni: okupace, teror, odpor. (F. Vrábek). 2/2016/160
- ČERVENKA, J.: Habsburští orli. Rakousko-uherské letectvo, jeho esa a protivníci v letech 1914 – 1918. 1. – 2. díl. (J. Zaťková). 3/2016/155
- DUBÁNEK, M. – FILIP, O. – PAVEL, J.: Pevnosti v bojích velké války. Západní fronta. (F. Vrábek). 3/2016/154
- FIGES, O.: Revolučné Rusko 1891 – 1991. (J. Zaťková). 2/2016/158
- HLAVINKA, J.: Dôjsť silou mocou na Slovensko a informovať. (A. Hruboš). 4/2016/191
- HOLUBOVÁ, M.: Od Cateau – Cambresis po Versailles. (F. Vrábek). 1/2016/158
- KATALOG inostrannych vojnskikh zachoronenij na territorii Rossijskoj Federacii. (F. Vrábek). 2/2016/162
- KONČICKÝ, M. – VRANSKÝ, P.: Bez nároku na slávu. Vzpomínky mužů, kteří bojovali za svobodné Československo na východní i západní frontě. (F. Vrábek). 3/2016/158
- KUBŮ, E. – SOUŠA, J.: T. G. Masaryk a jeho c. k. protivníci. (F. Vrábek). 4/2016/189
- LÁNÍK, T. – KYKAL, J. a kol.: Léta do pole okovaná 1914. (F. Vrábek). 1/2016/158
- ŠENKIRIK, R.(ed.): Velká vojna a bratislavská župa. (F. Vrábek).
- ŠVAMBERK, A. – ŠVAMBERK, J.: Nasazen v Koreji. Zapomenutá válka a Čechoslováci. (B. Šed'ová). 3/2016/161
- VRÁBEL, F. Sarajevský atentát. Následnícky pár a Slovensko. (J. Zaťková). 2/2016/159

KRONIKA

- Bitka pri Moháči – historický medzník v dejinách strednej Európy (490. výročie). (M. Orosová). 3/2016/163
- Dobruža 1916 – 2016. (F. Vrábek). 4/2016/194
- Konferencia s medzinárodnou účasťou o Jozefovi Gregorovi-Tajovskom v Martine 23. – 24. júna 2016. (F. Vrábek). 3/2016/166
- Medzinárodná vedecká konferencia o roku 1915 v Belehrade. (P. Chorvát). 1/2016/162
- Mimoriadne ocenenie pre riaditeľa Vojenského archívu – Centrálny registratúry MO SR Trnava a jeho kolektív z Českej republiky. (J. Kozolka). 1/2016/161
- Správa o seminári vojnoví zajatci v Taliansku v rokoch 1. svetovej vojny a formovanie československých légii. (F. Vrábek). 2/2016/164
- Tretí ročník spomienkovej akcie na účasť ostravských četníkov v Slovenskom národnom povstaní. (F. Vrábek). 4/2016/195
- V Bytči odhalili pamätnú dosku príslušníkovi roty nazdar Jozefovi Adamíkovi. (F. Vrábek). 3/2016/168

POKYNY PRE AUTOROV

Spôsob odovzdávania rukopisov

Príspevky do Vojenskej histórie odovzdávajú, resp. posielajú zásadne v textových editoroch Word. **Poznámky je potrebné vkladať pomocou programu WORD na vkladanie poznámok/odkazov pod čiarou – nie písať ich mechanicky vzadu za textom štúdie.** K štúdiu je potrebné pripojiť abstrakt (v slovenčine do 10 riadkov), 5 kľúčových slov v slovenskom aj anglickom jazyku; resumé v slovenčine v rozsahu cca jednej strany, a osobné údaje o autorovi: titul, rodné číslo, adresu pracoviska, trv. bydliska, číslo účtu, telefonický a emailový kontakt.

Text sa nepokúšať zalamovať ani špeciálne upravovať, odstavce bez tabulátora! Písmo Times New Roman, veľkosť 12, normal, bez zväčšňovania. Riadkovanie 1,5. V prípade priamych citácií písať kurzívou. Prílohy: Obrázky: Obrazové prílohy poprosíme zasielať samostatne vo formáte jpg, jpeg, bmp v rozlíšení min. 300 dpi a riadne označené a identifikovateľné. Tabuľky, grafy: Tabuľky a grafy je potrebné zasielať v osobitnom súbore v štandarde xls, xlsx (excel)

Rozsah príspevkov

Rozsah štúdií, vrátane poznámkového aparátu, by mal byť v rozsahu 15 - 40 strán. Recenzie môžu byť v rozsahu do 15 strán, anotácie maximálne do 3 strán. Pri anotáciách a recenziách je potrebné uvádzať ISBN

Počet normostrán sa počíta podľa počtu znakov (1 800 znakov vrátane medzier na stranu).

Základnou citačnou normou je 690 (01 0197) – Dokumentácia. Bibliografické odkazy

Odkaz na monografie

VÁROŠ, Milan. *Posledný let generála Štefánika*. Bratislava : International, 1994, s. 56. ISBN 80-215-0149-9.

PEJSKAR, Jožka (ed.). *Poslední pocta : Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948 – 1981*.

B. m. : Konfrontace, 1986, sv. 2., s. 118-121. ISBN 3 8577 01 203.

(v prameni neuvedené miesto vydania: bez miesta; podobne aj pri neuvedenom vydavateľstve: b. v., roku: b. r.)

Odkaz na štúdie (v prípade, že je uvedený v zborníku aj editor, uveďte ho za názvom zborníka;

ŠPIRKO, Dušan – LUPTÁK, Miroslav. Obrana bratislavského predmestia vo francúzsko-rakúskej vojne roku 1809. In *Vojenská história*, 2002, roč. 6, č. 1, s. 9-10. ISSN 1335-3314.

(pri cudzojazyčných zdrojoch uvádzať v príslušnom jazyku, napr. anglický zdroj: In *Army History*, 2003, vol. 59, no. 1, p. 13-15.)

DEIGHTON, Leon. *Blitzkrieg : Od Hitlerova nástupu po pád Dunkerque*. Prel. Kárník, Zdeněk. Praha : Argo, 1994, s. 85. ISBN 80-85794-08-X.

Odkaz na už citovaný zdroj v texte

PEJSKAR, ref. 2, s. 97; číslo ref. je číslo poznámky pod čiarou, v ktorej sa nachádza citovaná práca 1x s celým bibliografickým údajom

v prípade, že v jednej poznámke sú uvedené dva pramene toho istého autora,

v ďalších poznámkach uvádzame aj prvé slová názvu prameňa: PEJSKAR, Poslední, ref. 2, s. 93.

autor nemusí uvádzať mená všetkých pôvodcov citovaného diela (druhého, tretieho) alebo ak má citované dielo viacerých ako troch pôvodcov uvádzame: ŠPIRKO, Dušan et al.

v prípade viacerých miest vydania, alebo názvov vydateľstiev píšeme bodkočiarku alebo čiarku: Praha : Naše vojsko; Bratislava : Magnet Press, 1999,

údaje v bibliografickom popise citovaného prameňa sa uvádzajú v jazyku prameňa až po údaj o rozsahu

Odkaz na archívny dokument

MVSR-Slovenský národný archív v Bratislave (ďalej SNA), f. Minister Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska, 1918-1928 (ďalej f.), škatuľa (ďalej šk.) č. 277, sign. č. 1234/1920 prez

Pri opakovaných záznamoch uvádzať Tamže, s. 8 (nie tamtiež)

- najfrekvencovanejšie skratky archívov: SNA Bratislava, VÚA-VHA Praha, VHA Bratislava, NA Praha, AM SNP B. Bystrica,

Používanie skratiek a označovanie

Skratkou pre označovanie strán alebo strany je s., ročníky časopisov a čísla zborníkov sa uvádzajú arabskými číslicami. Pokiaľ sú dokumenty v edíciách číslované, je potrebné uvádzať okrem strán aj číslo.

Redakčná rada si vyhradzuje právo na základe vyžiadaných odborných posudkov rozhodnúť o uverejnení, prípadne vrátení príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú.

AUTORI ČÍSLA

PhDr. Peter ROHÁČ, Obchodná akadémia, Myslenická 1, 902 01 Pezinok

Mgr. Peter FEDRČÁK, PhD., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta, Šrobárova 2, 040 59 Košice

PhDr. Milena BALCOVÁ, Vojenský historický archív, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Dr. Imrich PURDEK, PhD., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Ing. Ladislav ČERVENÝ, Karola Adlera 1938/14, 841 02 Bratislava

PhDr. Oldřich VANĚK, CSc., Vrbická 1894/18, 031 01 Liptovský Mikuláš

Mgr. Peter CHORVÁT, PhD., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Mgr. Martin KONEČNÝ, PhD., Východoslovenské múzeum, Námestie Maratónu mieru 2, 040 01 Košice

Vojenská história 4/2016

Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo

Vydáva Vojenský historický ústav v Bratislave
v spolupráci s Ministerstvom obrany SR

Editor a šéfredaktor: plk. Mgr. Miloslav Čaplovič, PhD.

Výkonná redaktorka: Mgr. Mária Stanová

Kontaktná adresa: redakciavh@gmail.com

Grafická úprava: ULTRA PRINT DIGITAL, s r. o.

Redakčná rada: doc. PhDr. Vladimír Segeš, PhD. (predseda), PhDr. Vojtech Dangl, CSc. (podpredseda), PhDr. Igor Baka, PhD., PhDr. Valerián Bystrický, DrSc., PhDr. František Cséfalvay, CSc., PhDr. Viliam Čičaj, CSc., PhDr. Igor Graus, PhD., Mgr. Peter Chorvát, PhD., Mgr. Peter Kralčák, PhD., Mgr. Matej Medvecký, PhD., PhDr. Slavomír Michálek, DrSc., pplk. v zál. PhDr. Peter Šumichrast, PhD., doc. PhDr. Pavol Valachovič, CSc.

Medzinárodný redakčný kruh: Dr. Tibor Balla, DrSc. – Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest; Dr. István Janek, PhD. – Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest; PhDr. Michal Lukeš, PhD. – Národní muzeum, Praha; Mgr. Mateusz Gniazdowski, PhD. – Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa; PhDr. Jiří Rajlich – Vojenský historický ústav, Praha; Dr. Harold E. Raugh, Jr., UNC/CFC, HQ U.S. Forces Korea (FKHO); Dr. Martin Zückert – Collegium Carolinum Forschungstelle für böhmischen Länder, München

Vychádza štyrikrát ročne.

Rozširuje: Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Fax: + 421/2/48207719

Schválené do tlače dňa: 24. 10. 2016

EV734/08

IČO vydavateľa: 00309591

Nepredajné

ISSN 1335-3314

Tlač: HSa MO SR, OdVČ, PoO, Kutuzovova 8, Bratislava

Na obálke: Na prednej strane obálky je znázornený mušketer podľa kolorovanej ilustrácie vo vojenskej cvičebnej príručke Jacoba de Gheyna z roku 1607.

